

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK
TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI

“ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR MEROSINING SHARQ DAVLATCHILIGI VA MADANIYATI RIVOJIDA TUTGAN O‘RNI”

mavzusidagi III xalqaro ilmiy-nazariy va
amaliy anjuman materiallari

2026-yil 12-fevral

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK TILI
VA ADABIYOTI UNIVERSITETI**

O‘ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI

BOBUR NOMLI XALQARO JAMOAT FONDI

**ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR
MEROSINING SHARQ DAVLATCHILIGI VA
MADANIYATI RIVOJIDA TUTGAN O‘RNI**

III xalqaro ilmiy-nazariy va amaliy anjuman materiallari

Toshkent – 2026

FATİH SULTAN MEHMED HAN VE ZAHURİDDİN MUHAMMED BABÜR ŞAH

FATIH SULTAN MEHMED KHAN AND ZAHIRUDDIN MUHAMMAD BABUR SHAH

Dr. Kemal Yavuz Ataman

Sosyal Siyaset Doktoru

Danışment Danışmanlık Ltd. (Türkiye)

e-mail: kyataman@superonline.com

DOI: [10.52773/tsuull.conf.2026./BSEG3769](https://doi.org/10.52773/tsuull.conf.2026./BSEG3769)

Özet. *Osmanlı Devleti'nin en önemli padişahı Fatih Sultan Mehmed Han ile Babürlülerin kurucusu Zahirüddin Muhammed Babür Şah tarihin akışını ve uluslararası dengeleri değiştirmiş, her iki hükümdar Türk, İslam ve insanlık tarihinin zirvesinde yer almışlardır. İstanbul'u yirmi bir yaşında fetheden Fatih Sultan Mehmed Han ve Hindistan topraklarında kısa sürede büyük devlet ve hakimiyet kuran Zahirüddin Muhammed Babür Şah arasında birçok benzerlik vardır. Her iki sultanın, eğitimleri, ilme, irfana, edebiyata, sanata, tarihe, tekniğe önem vermeleri, devlet idaresindeki ve harplerdeki başarıları, şahsi kabiliyetleri ve meziyetleri, siyasi maharetleri ve askeri cesaretleri gibi birçok konuda ortak noktaları vardır. Fatih ve Babür'ün alimlere ve sufilere yakınlıkları, hürmet göstermeleri ve tarihi zaferlerinde devrin en büyük mutasavvıflarından Hacı Ubeydullah Ahrar'ın himaye ve tasarrufuna mazhariyetleri ayrıca ehemmiyetlidir. Osmanlıların ve Babürlülerin çok geniş bir coğrafyada uzun süren bir hayatı ve muvaffakiyetlerinde her iki hükümdarın şahsiyetleri ve hususiyetleri etkili olmuştur. Bu tebliğde dünyanın en önemli hükümdarlarından Fatih ve Babür hakkında malumat verilecek, benzer ve müşterek tarafları değerlendirilecektir.*

Anahtar Kelimeler: *Fatih Sultan Mehmed Han, Zahirüddin Muhammed Babür Şah, Fetih, Gazi, Cihangir, Şair, Benzerlik.*

Annotation. *Fatih Sultan Mehmed Khan, the most eminent sultan of the Ottoman Empire, and Zahiruddin Muhammad Babur Shah, the founder of the Mughal dynasty, altered the course of history and reshaped international balances of power. Both rulers stand at the pinnacle of Turkish, Islamic, and world history. There are numerous parallels between Fatih Sultan Mehmed Khan—who conquered Constantinople at the age of twenty-one—and Zahiruddin Muhammad Babur Shah, who seized the Indian territories and rapidly established a vast and powerful empire. The two sovereigns shared many distinguishing characteristics: their education; their commitment to knowledge, wisdom, literature, art, history, and technology; their achievements in governance and warfare; their personal talents and virtues; their political*

acumen; and their military courage. Particularly noteworthy is their closeness to scholars and Sufi masters, their reverence for learned and spiritual authorities, and their association with the spiritual guidance and patronage of Khwāja ‘Ubaydullāh Ahrār, one of the foremost Sufi figures of their age, whose influence is regarded as significant in their historic victories. The enduring vitality and success of both the Ottoman and Mughal empires across vast geographies were profoundly shaped by the personalities and distinctive qualities of these two rulers. This paper aims to provide an overview of Fatih and Babur—two of the most significant rulers in world history—and to evaluate their shared and comparable attributes.

Keywords: *Fatih Sultan Mehmed Khan, Zahiruddin Muhammad Babur Shah, Conquest, Ghazi, World Conqueror, Poet, Similarities.*

Türklerin İslamiyet’i kabul etmesiyle birlikte Asya’nın Doğusundan Batısına geniş topraklarda kurulan birçok Müslüman Türk Devleti tarihin ve coğrafyanın kaderini değiştirmişlerdir. Osmanlı ve Babürlü devletleri hakimiyet kurdukları topraklar, siyasi üstünlükler, iktisadi zenginlikler, ulaştıkları medeni seviyeler, yaşadıkları süreler ve dünya üzerinde gösterdikleri tesirler itibariyle en önemli devletlerdir. Fatih’in İstanbul’u feth etmesiyle bir çağ açıp kapanmış, Babür’ün Hindistan’ı feth etmesiyle Asya’nın kaderi değişmiştir. Fatih Osmanlıların yedinci padişahıdır. Osmanlı Devleti’nin zengin ve köklü bir mirasını devralmıştır. Babür her ne kadar yeni bir devlet kurmuşsa da, yine zengin ve köklü bir maziye ve Timurilere dayanmaktadır. Her iki hanedanın içtimai- medeni yapıları, kuvvetli müesseseleri, tecrübeleri ve aneleri vardır. Her ki hanedanda şehzadeler erken yaşlarda sağlam, disiplinli ve iyi bir eğitime tabi tutulmaktadırlar. Liderliği üstlenen ve mesuliyeti alan sultanların şahsiyetleri devletlerin tekamülü, terakkisi ve muvaffakiyetini belirleyen en önemli unsurlardan birisidir. Fatih ve Babür çocukluktan itibaren çok iyi bir çevrede bulunmuşlar, iyi bir eğitim almışlardır. Her ikisinin erken tahta çıkmaları, karşılaştıkları zorluklar, yaşadıkları başarısızlıklar birçok şeyi öğrenmelerine ve tecrübe kazanmalarına, istikbale hazırlıklı olmalarına vesile olmuştur. İlmi, edebi, askeri, tarihi, içtimai ve teknik bilgileri, toplumu, çevreyi, dostları ve düşmanları tanımaları kendilerini geliştirmiş ve muvaffak olmalarının yolunu açmıştır. İmanlı, kararlı, cesur, atak olmaları, stratejik dehaya, analitik düşünmeye sahip olmaları, istişareye önem vermeleriyle üstün liderlik vasıfları tezahür etmiştir. Her kesime kucak açmaları, herkesi kuşatmaları, her yerden kıymetli alimleri, sanatkarları davet etmeleri, geniş imkân sunmaları devletin yükselmesi ve cemiyetin ilerlemesi için basiret ve ferasetle davrandıklarını göstermektedir. Nitekim Osmanlı ve Babür devletinin inkişafına her iki sultanın şahsiyetlerinin tesiri aşikardır. Bu çalışmada Fatih ve Babür’ün benzer ve ortak yanları ele alınmaya çalışılacaktır.

Gazi Fatih Sultan Mehmed Han (II. Mehmed)

27 Recep 835 (30 Mart 1432) tarihinde Edirne'de doğan Fatih (II. Mehmed) Osmanlı Padişahı II. Murad'ın dördüncü oğludur. Annesi 1449 yılında çok genç yaşta vefat etmiş, Fatih'in bakımını Dara Hatun adlı bir dadı üstlenmiştir. II. Murad'ın Sırp/Hristiyan olan hanımı Mara Hatun Fatih'le yakinen ilgilenmiş, Fatih'in ona Validem diye hitap ettiği rivayet edilmiştir. Fatih 3 Mayıs 1481 yılında bir sefere çıkmış, İstanbul yakınlarında vefat etmiştir. Henüz genç denilebilecek 49 yaşında hayata veda etmiştir. Bu kısa ömründe Osmanlı Devleti'nin en önemli ve en büyük padişahı olmuş, büyük zaferler kazanmış, İstanbul'u fethetmiş, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in müjdesine mazhar olmuş, devletin topraklarını genişletmiş, devleti yeniden şekillendirmiş, sayısız, eşsiz, mükemmel ve muhteşem hizmetler yapmıştır(Kuşat, 2003: 136).

Çocukluğunda çok iyi bir eğitim alan Fatih, harp sanatlarına ilgi duymuş, Çağatay lehçesini, Farsça, Arapça, Latince, Yunanca, Sırpça, İtalyanca, İbranice ve Slavca'yı, tabiyetindeki halkların dillerini öğrenmiştir. İslami ilimleri çok iyi derecede tedris etmiş; tarih, coğrafya, din felsefesi, astronomi, matematik ve özellikle edebiyata yakın alaka duymuş, yüksek seviyede şiirler yazmıştır. Tarihte yer alan cihangirlerin hayatlarını iyi incelemiş, galibiyetlerin ve mağlubiyetlerin sebeplerini araştırmış, harp stratejilerini tespit etmeye çalışmıştır. Babası II. Murad dönemin en kıymetli hocalarından başta Molla Gürani olmak üzere dersler almasını sağlamıştır (İnalçık, 2003: 397-405) 12 yaşında (1444 yılı) tahta çıkmış, birkaç kez inmek-çıkma zorunda kalmış, 17 yaşında tekrar tahta çıkmıştır. Bu süreçte etrafındaki dahili ve harici unsurları, rakipleri ve düşmanları müşahade ve tahlil etmiş, tarihi şahsiyetleri ve hadiseleri okumuş, incelemiş, eğitimine ağırlık vermiştir. Fatih askeri dehası ve devlet adamlığı yanında entelektüel tarafı ile dikkat çekmiştir. (Erünsal, 2009: 64). Güçlü bir kişiliği ve karakteri olan Fatih, güzel giyinir, heybetli, az güler, bakanlara korku ve hürmet telkin ederdi. Atak, cesur, kararlı, akıllı, zeki, dindar, adil, özgüveni yüksekti, ilim adamlarına ve istişareye önem verir, her şeyi araştırır, hedeflerinden vazgeçmezdi. Basiret ve ferasetle karar verir, hareket eder, kimseden çekinmez, gerektiğinde keskin ve sert kararlar alırdı. Fatih'te zaman zaman sükûnet, affedici, yumuşak ve mülayim bir hal görülürdü. Çok tedbirli ve temkinli davranır, yapacağı işleri ve çıkacağı seferleri en yakınlarından gizler, çok iyi plan yapar, düşmanlarını tuzağa düşürürdü. En zor şartlara uyum sağlar, açlığa, susuzluğa, yorgunluğa katlanırdı. Gerektiğinde yerinde duramaz, atıyla ordunun en önünde yer alır, çekinmez ve kaçınmazdı. İslami kaidelere son derece riayet eder, hassas davranırdı. Devrin büyük alimii ve mutasavvıf Akşemseddin'e bağlı ve itaatkardı.

Otuz yıllık saltanatında zevke ve safaya dalmamış, seferden sefere koşan bir mücahit olmuştur. Büyük hayalleri ve projelerinde cüretkâr ve inatçı davranmış, peşini bırakmamıştır. Farklı dinlere mensup insanlara karşı hoşgörülü davranmış ve onların haklarını korumuştur. Emannameler çıkarmış, ibadethaneleri korumuş, Müslüman olmayanların rahatlığını temin etmiştir (Kuşat, 2003: 136,138). Bütün savaşlarından galibiyetle ve zaferle ayrılmıştır.

Genç yaşına rağmen büyük bir devlet adamı ve liderlik özelliklerine sahip olduğu yerli ve yabancı devlet, siyaset ve ilim adamları tarafından ifade edilmiştir. Batılı ve Doğulu Devletlerin idarecileri Fatih'i şaşkınlık ve hayranlıkla takip etmişlerdir. 1451'de tahta çıktığında Osmanlı devletinin doğu hudutları Anadolu'nun tamamını kapsamamıştı, İstanbul'u fethettikten sonra devleti yeniden yapılandırma ve imparatorluk formuna yönelmiştir (Emecen, 2009: 65).

Dünya tarihi açısından bazı tarihçiler Fatih'i İskender ve Dara'dan daha üstün, en büyük siyasi şahsiyet olarak görmüşlerdir. Osmanlı padişahları içerisinde en büyük siyaset ve devlet adamı, alim ve icat sahibidir. Hayal ve tahmin edilemeyen, akıl almaz, Osmanlı devletinin asırlarca refah ve saadetine vesile olacak işleri başarmıştır. Yirmiye yakın devleti, iki imparatorluğu haritadan silmiştir. Birçok savaşa katılmasına rağmen, ekonomiye önem vermiş, devlet hazinesini doldurmuş, bayındırlık hizmetlerine ağırlık vermiştir. Hayatında 308 cami ve mescit inşa etmiştir. Donanmayı güçlendirmiş, dünya standartlarında en üst seviyelere çıkarmış, dünyada ilk sırada olan Venediklileri geçmiş, birinciliğe yerleştirmiştir. Ege ve Karadeniz'i iç deniz haline getirmiş, İstanbul ve Çanakkale Boğazlarını kontrol altına almıştır. Birçok ilmi hızla öğrenmiş, uçan füzeler, şahi ve havan topları icat etmiş, yürüyen kuleler yapmış, gemileri karadan yürütmüştür (Coşan, 2020: 8-13) Bu büyük şahsiyet çok iyi bir muhitte yetişmiştir. Mahmud Esad Coşan'a göre “Fatih'in nasıl yetiştiği büyük önem taşıyor. Çünkü Fatih bir meyvedir. Meyveyi bir ağaç hasil eder. Ağacı da çevresi, toprağı, iklimi besler. Fatih'i de devri, muhiti ve etrafındaki mübarek insanlar yetiştirdi ve geliştirdi. Bu dehayı yetiştiren kültür muhiti, eğitim ve ahlâk sistemi”dir. Zafer ve saltanat başını döndürmedi, zevk ve safaya dalmadı. Çünkü O, çok sağlam hocalarda, takvâ ehli alim ve fazılların elinde yetişti. Bir insanın asıl mayasını veren hocadır. Herhalde bir de, ana babasının ve ecdadının en temiz kazanç yollarından biri olan gazâ yoluyla elde ettikleri helâl rızıkla beslenmiş olmasındandır.” (Coşan, 2020: 8-13).

Fatih'in en büyük hususiyeti Hz.Peygamber'in İstanbul'un fethi ile ilgili Hadis-i Şerifine odaklanması ve müjdesine mazhar olmasıdır: **“İstanbul elbette fetholunacaktır; onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden asker ne güzel askerdir!”** (Ahmed bin Hanbel, Müsned, IV, 335; Buhârî, et-Târîhu'l-kebîr, II, 81/1760; Hâkim, el-Müstedrek, IV, 468/8300; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, VI, 218).

Fatih, İstanbul'un fethi için büyük hazırlıklar, planlar yapmış, 6 Nisan 1453 yılında kuşatma başlamıştır. 22 Nisan'da donanma karadan gemiler taşınarak denize indirilmiş, 29 Mayıs'ta fetih gerçekleşmiştir. İstanbul'u fethettikten sonra atından inerek şükür secdesine kapanmış. “Ya Rabbi, Bana Peygamber Efendimizin müjdelediği, methetiği komutan olmayı nasip ettin”, demiştir (Coşan, 2020: 67). Bin yıl Bizans'ın ve Hıristiyanlığın merkezi olan Konstantinopolis'i Osmanlı'nın payitahtı yapmıştır (İpşirli, 2009: 98). Bundan sonra Fatih İslam dünyasının en önemli sultanı haline gelmiştir. Osmanlı

imparatorluğunu büyük bir imparatorluk yapmak için çaba göstermiş, Osmanlı sınırlarını iki katına çıkarmıştır. İskender ve Cemşid gibi dünya hakimiyetini ele geçirmeyi gaye edinen, ufku geniş, siyasi, iktisadi, içtimai sahada ciddi ve kapsamlı tedbirler alan, ilim ve sanata önem bir padişahı. Halil İnalçık'a göre Fatih'te Türk-Moğol Hakanlık, İslam Hilafeti ve Roma İmparatorluk fikri vardı. Fâtih ilk doğan oğluna büyük dedesi Yıldırım Bayezid'in, üçüncü oğluna İran geleneğinin ünlü hükümdarı Cem'in ve torununa da Oğuz Han'ın adını vermiştir. Denilebilir ki, Fatih'in şahsında Türk, İran, İslâm ve Roma hükümdarlık geleneklerini birleştiren “Osmanlı padişahı” zuhur etmiştir” (İnalçık, 2003: 395-407). Açık görüşlü, her görüşte mütefekkir, alim ve sanatkarları huzuruna çağırmıştır. Fatih, asıl mesleğini bir İslam mücahidi olarak görmüş, ömrünün üçte ikisini fütühat seferlerinde geçirmiştir. Siyasi, idari ve askeri işleri arasında ilim ve sanata önem vermiş, savaşa giderken dahi alim ve sanatkarları yanında götürmüştür. Genellikle ulema kıyafetini tercih etmesi ilme verdiği önemin işaretidir. Doğu ve Batı kültürüne hakim olmaya çalışmış, özellikle İtalyan sanatçı ve alimlerle irtibatını sürdürmüştür (Baykal, 79: 1956). Birçok yerden alim ve sanatçıları getirmiş, onlara çeşitli imkanlar sunmuştur 30 şairi aylığa bağladığı, diyar-ı Hind'de Hâce-i Cihan'a ve vilayet-i Acem'de Molla Cami'ye her yıl bin filorin gönderdiği belirtilmektedir (Erünsal, 2009: 74). Dünyanın her yerinde farklı din, ırk ve kültürden kimseler İstanbul'a gelmişler, itibar, himaye ve destek görmüşlerdir. Fatih, meşhur Ali Kuşçu'yu davet etmiş, Kuşçu Fatih Külliyesinin müfredatını hazırlamış, matematik ve astronomi dersleri vermiştir. Batılı ressamlar Fatih'in misafiri olmuş, İtalyan ressam Bellini portresini çizmiştir. Fatih, ders aldığı Hocalarına daima hürmetkar, vefalı davranmıştır. Aldığı ve girdiği şehirlerde Hıristiyanların eserlerini ve abidelerini korumuştur (Banarlı, 144: 1971). Kitaba çok meraklı ve okuyan birisi olan Fath, Doğu ve Batı kültürünü takip eder, dersler alırdı. Şeyh Sadi Şirazi ve Hafız'ın eserlerini severdi. Çok zengin kütüphaneler kurmuş, kitapları gören Batılılar hayret etmişlerdi.

Fatih'in Roma'nın fethi için planlar yaptığı bilinmektedir. Otranto'yu fethederek hazırlık yapmıştır (İnalçık, 2003 :395-407). Bizanslı tarihçi Mihail Kritovulos eserinde, Fatih'i, Büyük İskender ile karşılaştırmış, kazandığı büyük zaferlerden dolayı İskender'den daha büyük bir hükümdar olduğunu ifade etmiştir (Erünsal, 2009: 68). İstanbul'un fethinden sonra “küçük cihadı tamamladık şimdi sıra büyük cihada geldi” sözleriyle Fath , çok kapsamlı, çok yönlü bir planları olduğunu göstermiştir.

Gazi Muhammed Zahirüddin Babür

Türk tarihçisi Ömer Faruk Akün'e göre, “Babür Şah, bir insanda aynı zamanda bir araya gelemeyecek çeşitli kabiliyet ve değerleri ahenkli bir terkip içinde toplayabilmiş, eşsiz bir hükümdar olarak, yalnız Türk tarihinde değil, Doğu ve Batı âleminin büyük şahsiyetler galerisinde, günümüzde hayranlıkla seyredilen bir portre olmuştur” (Akün, 1991: 396). Babürlüler Hanedanının ve

devletinin kurucusu Babür, kendisini Timurilerin devamı olarak vasıflandırmıştır. 1526-1858 yılları arasında Hindistan'da hüküm süren Hint-Türk devleti, bir medeniyeti inşa etmiştir. Babür, birçok hususiyetleri muhtevi, kuvvetli bir hükümdardır. İyi bir asker, komutan, devlet adamı, idareci, diplomat, alim, edip, şair, yazar, sanatkâr, hattat, müzisyen, bestekar, bahçe mimarıdır. İyi bir aile reisi, bir derviş, sufidir (Dolu, 1968: 30; Arat, 1989: 214-215.) Çok farklı kabiliyetleri ve hususiyetleri temayüz etmiş, üstün hasletleri ahenk içerisinde toplayabilen ender bir lider ve şahsiyet olarak tarihte yer almıştır (Koç, 2011: 7; Köprülü, 1961: 183). Timurlu hanedan üyelerine verilen eğitimleri erken yaşlarda almış, hükümdarlık kaidelerine vukufiyet kesp etmesi bakımından Atabegler tarafından terbiye edilmiştir (Şan, 2006: 630). Sporun birçok alanında mahir olan Babür, sarayda bulunan en mühim alimlerden faydalanmıştır (Roux, 2008: 136). Babasının mürşidi, kendi ismini koyan Hâce Ubeydullah-ı Ahrar'ın, yine alim Hâce Mevlâna Kadı'nın dualarına nail olmuştur. Hoca Ahrar Veli'den fetih, zafer müjdelerini ve işaretlerini rüya yoluyla aldığı hatıratında yazmıştır (Babür, 1989: 82). Babür'e çocukluk döneminde özgüven, cesaret ve fedakârlık hislerini büyükannesi İsen Devlet Begim aşlamıştır. Çok akıllı ve zeki bir hanım olan büyükanne, O'nun karakterini şekillendiren, yönlendiren en mühim şahsiyettir (Prasad, 2018: 271). Babür'ün yaşadığı çevre, akrabaları, tabi olduğu ananeler yüksek seviyede terbiye almasının, kâmil bir insan, asker, lider haline gelmesinin saikleridir (Kishori Saran Lal, 1963: 216).

Babür, stratejik, siyasi ve askeri zekaya sahip bir liderdir. İki büyük meydan savaşını stratejik dehası ile kazanmıştır (Ülkütaşır, 1946: 10). **Panipad Muharebesi'nde Hindistan'ın en kuvvetli racasını mağlub etmiştir. Osmanlı harp stratejisini tatbik ettiği, Osmanlı topçu ustalarından faydalandığı harp sonucunda Hint-Türk Devletini kuran Babür, Hindistan tarihinde konvansiyonel silahları ilk defa kullanan bir hükümdar olmuştur (Yürük, 2018: 278).** Babür, gaye ve hedeflerine odaklanan, azim, sebat sahibi, yılmayan, yorulmayan, kararlı bir hükümdardır. Maverâünnehir'de hakimiyet kuramayacağını fark etmiş, zengin ve geniş bir coğrafya olan Hindistan'a yönelmiş, ideallerini o topraklarda hayata geçirmiştir (Koç, 2011: 7). Asırlarca Hint coğrafyasında Babürlülerin yaşamasını sağlayacak hanedanını kurmuştur İlmi, kültürel alanlara ağırlık vermiş, müesseseler kurmuş, imar faaliyetlerine önem vermiş, halkı medenileştirmiştir. İktisadi ve içtimai müşahedeleri itibariyle sulama ve ziraate önem vermiş, kalkınmayı sağlamıştır (Köprülü, 1961: 183).

Kadınlara içtimai ve siyasi alanda yer açmıştır. Gördüğü yerleri, karşılaştığı cemiyetleri en kritik noktalara kadar tahlil etmiştir. Türkçe ve Farsçayı çok iyi bilmesine rağmen Türkçe yazmayı tercih etmiştir (Ülkütaşır, 1946: 10). Sadî Şîrâzî, Firdevsî, Hâfız-ı Şîrâzî, Nizamî, Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Ali Şir Nevâî ve Molla Câmî'nin eserleri, şiirleri Babür'ün bilgi kaynakları olmuştur (Akyol, 2014: 62). Hând-Emîr'in Habîbü's-Siyer'i, Şerefüddin Yezdî'nin Timur'a ait Zafernâmesi en kıymetli kitapları arasında yer almıştır (Bayram, 2004: 169).

Vekayi, Mübeyyen, Risale-i Validiyye, Divan, Arzu Risalesi, Hatt-ı Baburi eserleri arasında Babürname'yi Fuat Köprülü'ye göre Roma İmparatoru Sezar'ın yazdığı "Yorumlar" (*Commentarii*) adlı hatıralarıyla karşılaştırmış “Şarkın Jül Sezarı” olarak değerlendirmiştir (Ülkütaşır, 1946: 10).

Babür güzel ahlak, adalet, fazilet, sehavet sahibidir. Kazandığı toprakları, ganimetleri kumandanlara, askerlere, halka paylaşmıştır (Ülkütaşır, 1946: 10). Kendisine bir hiçbir şey ayırmadığı için. “Kalender Hükümdar” olarak anılmıştır. Meşhur tarihçi Mirza Haydar Duğlat, Babür'ü, kendisini düşünmeyen cömert, “ananelere uymayan, yeni anane ihdas eden bir şahsiyete sahip hükümdar” olarak tanımlamıştır (Lamb, 1956: 8). Aileye, akrabaya önem vermiş, maiyetindekilere merhametli davranmıştır. Asilere, haramilere karşı ise şiddetli olup, cezalandırmıştır. İyi bir Müslüman olmakla beraber milli hususlarda aidiyeti güçlü sayılmıştır (Ülkütaşır, 1946: 10). Hayatında karşılaştığı zor durumlarda sığındığı, rehber edindiği Ayet-i Kerime'lerden Babürname'de bahsetmektedir. Kuran-ı Kerim'e vakıf, samimi, Allah'a dua eden ve mütevekkil bir mümin olduğu anlaşılmaktadır (Kuş, 2018: 148). Tasavvufla hemhal olmuş, maneviyatı kuvvetli bir liderdir. Risale-i Validiyye eserini Hâce Ahrar-ı Veli'nin bereketine, himmetine nail olmak, hastalığına şifa bulmak üzere tercüme ettiğini beyan etmektedir (Akün, 1991: 398). Babür'ün “Dervişler ile hiçbir akrabalığım olmamakla beraber, onlara canı gönülden bağlıyım; Şah'lık ile dervişliğin birbirinden uzak olduğunu söyleyemem; Şâh'ım, fakat dervişlerin bendesiyim” sözleri tasavvufa temayülünü göstermektedir. (Babür, 1970: 435).

Hindistan'ın ilk başbakanı, Hindu Jawaharlal Nehru'ya göre, Babür Hindistan'da farklı kültür, ırk, din, mezhep aidiyete sahip insanları bir arada idare etmiş, onların takdirini, muhabbetini ve rızasını kazanmıştır (Nehru, 1956: 255). Babür, kendisine itiba edenlerin haklarını koruyan, her türlü fedakarlığı yapabilen bir karaktere sahiptir (Lamb, 1956: 8). Nehru “Discovery of India (Hindistan'un Keşfi)” and “A Look at World History (Dünya Tarihine Bakış)” isimli kitaplarında, Babür'ün büyüleyici, cazibekar bir kişi, **gerçek rönesansın örneği** bir hükümdar, cesur, atılgan, girişimci, dünyanın en kültürlü insanlarından olduğunu ifade etmiştir. Mezhepçi, mutassıp olmadığını belirtmektedir (Chorikulovn, 2021:79). Nehru'ya göre çatışan, iç kargaşa içindeki küçük devletleri bir bayrak altında toplamış, birlik ve düzeni temin etmiş, huzurlu, barış içinde bir hayatı sunmayı amaç edinmiş, bunu sağlamıştır (Amber,2022 40.). Nehru'ya göre Babür'le Hindistan'da kültür ve sanat, mimarlık ve medeniyetin bütün alanlarında ilerlemeler yaşanmıştır (Pırlanta, 2016 :233). Babür, zamanın şartları dahilinde “sosyal/içtimai devlet”i kurmuştur. Sosyal kalkınmayı sağlamış, insan şeref ve haysiyetine uygun olarak hayat şartlarını iyileştirmiştir. Halkın gelir seviyesini yükseltmiş, ev sahibi olmalarına çalışmıştır. Çevre tanzimine ve temizliğe önem vermiştir. İdarecilerle halkın birlikteliğine, yönetime katılmalarına çalışmıştır (Seyhan, 2011: 301). Adaletin yerleşmesine, zulüm ile mücadeleye ağırlık vermiştir. Babür farklı unsurların asırlarca birlikte, bir arada

yaşamalarını sağlayacak cemiyet nizamını tesis ettiği için, Hindistan Babürlüler devrinde birlikte yaşama için çok önemli bir misal teşkil etmiştir.

Hayatı harplerle geçen bir hükümdarın edebiyat, sanat, musiki ile ileri derecede alakadar olması, kıymetli eserler yazması ruh, gönül, zihin, fikir dünyasının enginliğini göstermektedir. Hak ve halk sevgisi, merhamet, adalet, vicdan insaf sahibi olması, zulme karşı mücadele etmesi, farklı kültürleri bir arada tutabilmesi, eşit davranması, ayrımcılık yapmaması liderliğinin en bariz vasıflarıdır. Sadece maddî menfaat için insanlara zarar verenleri tenkit etmiş, “üç günlük dünya” için bunların yanlış olduğunu belirtmiştir.

Babür risk alabilen, feraset, basiret, cesaret, metanet sahibi bir liderdir. İleriye bakan, ufku geniş, insanları ihata edici, hoşgörülü, tolerans sahibi, insaf, vefalı, adil bir şahsiyettir. Maddi ve manevi bakımından müstesna bir hükümdar, devlet adamı ve sultanlardandır. İngiliz tarihçilere göre Babür, Hindistan'da düzenli bir idare yok iken, ilk hükümet sistemini kuran hükümdardır. O'ndan önce Hint Hükümdarları Hindistan'ı keyfi idare etmişlerdir (Kaan ve Koç, 2013: 271-282.). Babür, Hindistan topraklarında farklı din, mezhep, ırkların bir arada yaşamalarını sağlamıştır. Türkçe, Farsça ve mahalli dillerin birlikte kullanılmasını başarmıştır. Ecdadına ve atalarına bağlıdır. Devletini Emir Timur'dan başlatmıştır. Yeniliğe, tekniğe açıktır. İlim, irfan, sanat, edebiyat, musiki, spor, askerlik sahasındaki maharetleri muvaffakiyetinin temel taşlarıdır.

Benzerlikler

Osmanlı Devletinin en önemli padişahı sayılan, İstanbul'u feth eden, çağ açıp çağ kapatan, İslam, Türk, Asya ve Avrupa tarihinin en mühim simalarından Fatih Sultan Mehmed ile Zahiriddin Muhammed Babür arasında büyük benzerlikler vardır. Bazı yazarlara göre Babür, Osmanlı Sultanı Fatih Sultan Mehmed gibi, mâmur bir medeniyetin zirve noktasında zuhur eden Maverâünnehir havzasının eseri idi (Dickie (Yakub Zaki), 1985: 128).

Osmanlı Devleti Fatih'in İstanbul'u fethi 1451 tarihinden 1922'e kadar 469 yıl yaşamıştır. Babürlüler Babür tarafından 1526'da kurulmuş, 1858 yılına kadar 332 yıl hayatta kalmıştır. Her iki devlet eş zamanlı İslam ve Türk dünyasının en büyük topraklarına sahip, en kudretli kuvvetli iki devleti, Fatih ve Babür ise bu devletlerin zirveye ulaşmasını sağlayan, en üst mertebesinde bulunmuşlardır. Zira, Osmanlılar için İstanbul'un, Babürlüler için Hindistan'da Panipat savaşının kazanılması her iki devletin kudretini göstermiş, mevcudiyetlerini pekiştirmiş, devamlılıklarını sağlamıştır. Bu iki lider devletleri için en önemli sultan, padişah durumunda olmuşlardır. Her iki devlet çok kültürlü cemiyet yapısını korumuş ve geliştirmiş, farklı unsurların birlikte adil, eşit şekilde yaşamalarını sağlamışlar, dünyaya misal olmuşlardır. Hıristiyan, Ermeni, Rum, Yahudi din ve çeşitli mezhep mensuplarına güven veren Fatih Sultan Mehmet Fermanlar ve Emannameler çıkarmış, huzuru ve selameti temin etmiştir. Asırlarca Fatih'in hukukuna riayet eden uygulamalar muvaffakiyetle devam etmiştir. Aynı şekilde

Hindu ve farklı unsurlar Babür'ün sağladığı hukuki ve fiili emniyet ve nizam altında Müslümanlarla birlikte yaşamışlardır.

Her iki lider 12 (on iki) yaşlarında tahta çıkmışlardır. Fatih bir süre ara vermiş, 17 (onyedi) yaşında tekrar tahta geri dönmüştür. Her ikisi küçük yaşlarda sarayda, alimlerden, mürebbiyelerden, atabeglerden iyi eğitim almışlardır. Devlet yönetimine hazırlanmışlardır. Her ikisinin stratejik dehaları yüksektir. Her iki lider ileri görüşlü, azimli, kararlı, cesurdur. Teknoloji ve yeniliğe açıktırlar. Fatih İstanbul fethinde daha önce görülmeyen toplar imal ettirmiş, gemileri karadan yürütmüştür (İnalçık, 2003: 305-407). Babür, Panipad savaşını kazanmasında etkili olan Osmanlı savaş stratejisini uygulamış, Osmanlı topçu ustalarından faydalanmıştır (Yürük, 2018: 278). Her iki lider “Gazi” ünvanını almıştır. Fatih İstanbul'u fethettiği için “Gazi Muhammed Han” lakabı verilmiştir. Babür Rana Sanga'yı mağlub ettikten sonra “Gazi” ünvanını almıştır. Zira bu harp, Müslümanların Hindular karşısında zafer kazandıkları ilk savaştır (Şahin, 2022: 7). Her iki liderde “sultan ünvanı” vardır. Her iki sultanın tasavvuf ve sufilerle daima yakın irtibatları olmuştur. Fatih'in hocası Akşemseddin, Osmanlı Devletinin en mühim mürid-i kamillerinden Hacı Bayramı Veli'nin temsil ettiği tasavvuf yolunun erbabıdır. Fatih, Osmanlı Devrinin en meşhur sufilerinden Eşrefoğlu Rumi ile Şeyh Ebu'l Vefa gibi zevata müdavim olmuştur. Babür'ün, kendi ismini koyan, küçük yaşlarda duasını aldığı, rüyalarında zaferlerini müjdeleyen Hacı Ahrar-ı Veli'ye yüksek derecede muhabbeti ve ittibatı vardır. Her iki sultan ilme, alimlere, ariflere çok önem vermişlerdir, devletin hukuki esaslara bağlı kalması, cemiyetin imarı ve intizamına, askeriye, İslam'ı tebliğe (İ'la-yı Kelimetullah) ve temsile çok dikkat etmişlerdir. Devletin devamlılığını, (Devlet-i Ebed-i Müddet) kaidelerini, mefkuresini takip etmişler ve devlete yerleştirmişlerdir (Kayadibi, 2008: 1-8). Her iki sultan, iyi kumandan, kuvvetli devlet adamı, taassubdan uzak, açık fikirli ve geniş kültürlü hükümdarlık vasıflarına haiz, ilim ve sanat dünyasıyla iç içe halde, alimlere, sanatkarlara değer vermişlerdir. Her iki lider sanatkar, hattat, şairdir, her ikisinin divanı vardır.

Her iki sultanın en calibi dikkat hususiyetleri ve onlara tesir eden, müşterek buluştukları, manevi tasarrufuna mazhar, şahit oldukları ise Hacı Ahrar-ı Veli'dir. Hacı Ahrar-ı Veli'nin İstanbul'un fethinde manen desteği olduğu, Fatih'in ona hediyeler gönderdiği tarih kayıtlarında, farklı şekillerde Nefahatü'l Üns'te de dahil olmak üzere yer almaktadır (Koç, 2005: 216). Fatih Sultan Mehmed fetihten sonra Hacı Ahrar'a hediyeler göndermiş, o da gelen hediyelerle hakkın ihtiyacına hizmet edecek bir köprü yaptırmıştır (Tosun, 2002: 153). Babür, kazandığı mühim harp ve zaferleri Hacı Ahrar-ı Veli'nin işaret ettiğini, manevi yardım ve tasarruflarına mazhar olduğunu Babürname'de yazmıştır. (Vekâyi, 1987: 126.). Ubeydullah Ahrar (k.s.)'a kuvvetli bağlılığı, arkasında güçlü bir manevi dinamiğin olduğunu göstermektedir (Bilkan, 1999: 99). Her ikisi de güzel ahlaklı, dünya malına tamah etmeyen, zamanlarını halka hizmetle ve devleti güçlendirmekle geçiren hükümdarlardır. Her iki hükümdarın İskender'i

iyi tanıdıkları cihangir oldukları aşıkardır. Hafızın şiirlerini ve Sadi Şirazi'yi okudukları bilinmektedir.

Fatih 49, Babür 47, birbirlerine çok yakın yaşlarda vefat etmişlerdir. Her iki sultan kısa ömürlerine rağmen Doğu ve Batı, insanlık, İslam, Türk, Cihan tarihini değiştirmişlerdir. Osmanlılar ve Babürler, benzeri olmayacak şekilde uzun süre, geniş topraklarda aynı devirde yaşayan, zirvede olan devletler, İslam Medeniyeti'nin farklı akisleridir. Babür'ün Hindistan'da yaktığı meşale, Çin, Afrika, Amerika kıtasına, Asfa Pasifik'e uzanmıştır. Hintli müslümanlar eliyle İslam Guyana, Trinad gibi Latin Amerika ülkelerine yayılmıştır. Babür'ün dört yıl gibi kısa zamanda kurduğu devletin ve geliştirdiği medeniyetin tesirleri Asya kıtasında halen devam etmektedir.

Tarih akışını değiştiren, devletleri yükselten, medeniyetleri geliştiren, eğitime, ahlaka ve kültüre önem veren alim, fazıl hocaların yetiştirdiği, onlardan feyz ve ilham alan hükümdarlar arasında Fatih ve Babür'ün hususi bir yeri vardır. İlme, irfane, sanata değer veren, cihangir ve gazi sıfatlarını taşıyan Fatih ve Babür ömürlerini Hakk'ın rızasını kazanmak, halka ve devlete hizmet etmekle geçirmişlerdir. Onların muvaffakiyetlerinde yaşadıkları devrin, muhitin, ailenin çok büyük desteği ve tesiri olmuştur. Osmanlı ve Babürlü Devletlerin zenginliğinde, çok uzun zaman hükümran olmalarında üstün hasletlere, kıymetli meziyetlere sahi her iki sultanın müktesabat, niyeti, say ü gayreti ve mücadeleleri etkili olmuştur.

Kaynakça:

1. Akün, Ö. F. (1991). Babür. In *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Vol. 4, pp. 395–400). TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
2. Akyol, E. (2014). *Bâbürnâme: Bir birey olarak Bâbürlü ve yeni bir nasihatnâme türü* (Master's thesis, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi).
3. Amber, S. (2022). Bâbürlü toplumundaki dinî hayata dair genel bir değerlendirme. *Yeni Fikir Dergisi*, 28, 37–47.
4. Arat, R. R. (1970). *Babürnâme (Babür'ün hatıratı)* (Vol. 1). Milli Eğitim Basımevi.
5. Arat, R. R. (1987). *Vekâyî: Bâbürlü'nün hâtıratı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
6. Bâbürlü Şah. (1970). *Bâbürlü'nün hâtıratı* (Vol. 3). Devlet Kitapları.
7. Bâbürlü Şah. (1989). *Bâbürlü'nün hâtıratı ve Bâbürlü'nün hayatı* (Vol. 1). Devlet Kitapları.
8. Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk edebiyatı tarihi*. MEB Devlet Kitapları.
9. Baykal, B. S. (1956). Fatih Sultan Mehmed'in muhiti ve şahsiyeti üzerinde bir deneme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 14(1), 79–88.
10. Bayram, F. (2004). Garip bir memleket, garip bir sultan: Bâbürlü'nün hâtıratı'ndeki Hindistan. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 17, 169–191.
11. Bilkan, A. F. (1999). Bâbürlü'nün “Risâle-i Vâlidîyye Tercümesi” adlı eseri. *Bilig*, 8, 99–105.

12. Chorikulovna, K. Z. (2021). Babur's exemplary life and deeds in the viewpoint of Uzbek writers. *EPRA International Journal of Research and Development*, 6(12), 142–145.
13. Coşan, M. E. (2020). *İstanbul'un fethi ve Fatih* (2nd ed.). Server Yayınları.
14. Dickie, J. (Yakub Zaki). (1985). The Mughal garden: Gateway to paradise. *Muqarnas*, 3, 128–137.
15. Dolu, E. (1968). Babür Şah'ın türbesi. *Hayat Tarih Mecmuası*, 2, 30–34.
16. Emecen, F. M. (2009). Fatih Sultan Mehmed ve etrafındaki dünya: Osmanlı Devleti'nin doğu komşuları. *Osmanlı Araştırmaları*, 33(33).
17. Erünsal, İ. (2018). Fatih Sultan Mehmed: Entelektüel bir sultanın portresi, ilgi duyduğu konular, kitaplar ve kurduğu kütüphaneler. In F. Başar (Ed.), *Fatih Sultan Mehmed Han*. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları.
18. India Facts. (2019, January 8). *Why Babur beckons Nehru-Gandhis!* <https://indiafacts.org/why-babur-beckons-nehru-gandhis/>
19. İnalçık, H. (2003). Mehmed II. In *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Vol. 28, pp. 395–407). TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
20. İpşirli, M. (2018). Sultan Mehmed dönemi uleması ve ilim hayatı. In F. Başar (Ed.), *Fatih Sultan Mehmed Han*. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları.
21. Kaan, O., & Koç, B. (2013). Hindistan'da Türklük-Müslüman Türk imparatorları: Zahirü'd-Din Muhammed Babür Şah Gazi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 271–282.
22. Kayadibi, F. (2003). Fatih Sultan Mehmet'in eğitim anlayışı. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8, 1–18.
23. Khayrullayeva, Z. C., & Khayrullayeva, X. C. (2021). Babur's exemplary life and deeds in the viewpoint of Uzbek writers. *EPRA International Journal of Research and Development*, 6(12).
24. Kishori, S. L. (1963). *Twilight of the sultanate*. Asia Publishing House.
25. Koç, B. (2011). *Babürlüler Devleti'nin kurucusu Babür Şah'ın dış siyaseti* (Master's thesis, Gazi Üniversitesi).
26. Koç, M. (2005). 16. yüzyıl Osmanlı coğrafyasında karanlıkta kalmış Nakşi-Ahrari, Yesevi ve Kübrevî şeyhleri. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, 7, 211–254.
27. Köprülü, M. F. (1961). Babür. In *İslâm Ansiklopedisi* (Vol. 2, pp. 180–187). Milli Eğitim Basımevi.
28. Kuş Büyüктаş, C. (2018). Babür Şah'ın varlık mücadelesi ve hükümdarlık döneminde sığındığı Kur'an ayetleri. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 145–168.
29. Kuşat, A. (2003). Fatih Sultan Mehmet'in kişiliği ve fetihteki rolü. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 131–148.
30. Lamb, H. (1956). Babür'ün bir hususiyeti. *Türkistan Sesi*, 5, 5–6.
31. Nehru, J. (1956). *The discovery of India* (4th ed.). Meridian Books Ltd.

32. Pırlanta, İ. (2016). Life of Babur Shah and his personality. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(10), 215–245.
33. Prasad, I. (n.d.). *A short history of Muslim rule in India from the conquest of Islam to the death of Aurangzeb*. The Indian Press Ltd.
34. Roux, J. P. (2008). *Büyük Moğolların tarihi: Babür* (L. A. Özcan, Trans.). Kabalcı Yayınevi.
35. Şahin, H. (2022). Zahîrüddîn Muhammed Bâbür (1489–1530). *Gerçek Tarih Dergisi*, 5–12.
36. Şan, Ç. (2006). *Babürnâme*. Kabalcı Yayınevi.
37. Seyhan, T. O. (2011). Eserlerine göre Babur Şah'ın sosyal devlet anlayışı. *Turkish Studies*, 6(3), 297–327.
38. Tosun, N. (2002). *Tasavvufta Hâcegân ekolü (XII–XVII. asırlar)* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi).
39. Ülkütaşır, M. Ş. (1946). *Babür Şah*. Ahmed Halit Kitabevi.
40. Yürük, E. (2018). Gelişen teknoloji, değişen savaş: Babür Şah'ın Hindistan'daki savaşlarında ateşli silahların rolü. *History Studies*, 10(5), 269–283.